

Lepší dějiny Česka

Kdyby zavraždili Beneše
Kdyby se Česko-Slovensko spojilo s Říší
Kdyby brouk z Tatry dobyl svět

Jiří Macoun

Lepší dějiny Česka

Jiří Macoun

text a elektronické koláže © 2013 Jiří Macoun

ISBN 978-80-7486-012-6 (ePUB)

ISBN 978-80-7486-013-3 (Mobi)

ISBN 978-80-7486-014-0 (PDF)

Vítanou vlastností pokriveného zrcadla dějin je jeho schopnost přimět mnohé k hlubšímu zamyšlení nad skutečně proběhlými událostmi lépe, než by dokázal obraz složený historiky z faktů.

Hořký konec československé demokracie

Jak se již stalo v naší populárně historiografické literatuře zvykem, začíná i tato publikace ozřejmovat spleť událostí vedoucích k vytvoření samostatného Česka od bouřlivého září roku 1938, protože obdobně strhující vývoj historické zápletky by stěží mohl vyjít z hlavy i toho nejnadanějšího scénáristy.

Triumfální jízda A. Hitlera z Berlína přes Reichenberg (Liberec) do Prahy vykonaná 15. října 1938 byla obyvatelstvem přijata velmi vstřícně. Češi i Němci s ulehčením oslavovali dohody o smíření, protože hrozící válka byla odvrácena v poslední minutě do té doby nepříznivého vývoje. Spolupráce národů a pokojný život bez otřesů je pro prosté obyvatele vždy přijatelnější, než jakákoliv válečná konfrontace. Oba vůdci proto byli oslavováni až nekriticky. V každém případě A. Hitlera již nikdy později obyvatelstvo našeho státu tak vřele neuvítalo.

V nepřízni velmocí

Dne 15. září, tedy v době, kdy bylo jasné, že pohotovým zásahem vojska

československá vláda v podstatě jen s nevelkými oběťmi mezi sudetoněmeckými povstanci i vlastními silami ovládla podstatnou část území státu obývané německými spoluobčany, nastoupil předseda vlády Velké Británie Neville Chamberlain do rychlého letounu Lockheed Electra a spěchal na jednání s německým říšským kancléřem A. Hitlerem.

Premiér Chamberlain se rozhodl s veškerou energií, kterou dokázal ve svém věku 69 let vyvinout, za každou cenu zabránit nové velké válce v Evropě. Svým imperiálním instinktem rozpoznal příležitost jak zařídit, aby cenu za mír mezi velmocemi zaplatil někdo jiný. Jako většinu západoevropských politiků mu Československo k srdci nepřirostlo a jeho demokratické zřízení, v roce 1938 již jediné na východ od Rýna až k západním břehům Severní Ameriky, už vůbec ne. Pravděpodobně se domníval, že koloniální panství Velké Británie pro svou velikost malé spojení nepotřebuje.

Oba vrcholní představitelé evropských mocností, britský předseda vlády a německý kancléř, brzy našli společnou řeč. Československo mělo bez náhrady podstoupit území obývané převážně německy hovořícím obyvatelstvem říši. Britský ministerský předseda neměl námitek a vrátil se do Londýna. Dne 19. září pak dostalo Československo od Francie a Velké Británie ultimátum, ve kterém bylo vyzváno, aby dobrovolně vydalo sporná území Německu. Zbytek státu měl následně obdržet mezinárodní záruky samostatnosti i nových hranic. Československo nejprve podmínky, za kterých mělo dojít k odejmutí velké části území odmítlo, ale další mimořádně ostrý až brutální diplomatický nátlak ze strany Francie a Velké Británie v noci z 20. na 21. září 1938 přiměl, po složitém jednání vrcholných politiků státu, E. Beneše k vyslovení souhlasu s postupem navrženým velmocemi.

Noviny agrárníků „Venkov“ ale již překvapivě ráno 21. září přinesly poplašnou zprávu s názvem „*BYLI JSME ZRAZENI!*“. Pravděpodobně se předseda Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu Milan Hodža snažil národ připravit na zdrcující vývoj událostí, přestože vláda se ještě v průběhu dopoledne vůbec nedohodla, zdali přistoupí na body ultimáta Francie a Velké Británie. Noviny totiž byly sázené pozdě v noci z 20. na 21. září, takže jednoznačně předjímaly možný vývoj, hlavně nátlak Francie v nočních hodinách.

Oficiálně k rozhodnutí vlády podvolit se anglo-francouzskému diktátu došlo až 21. září okolo sedmnácté hodiny odpoledne. Teprve po obědě toho dne byla totiž z Francie doručena písemná podoba noční verbální demarše vyzývající Československo k povolnosti. Jako nejpravděpodobnější vysvětlení příčiny tohoto informačního podvrhu se naskýtá Hodžova politická

manipulace s veřejným míněním. Za žádnou cenu nechtěl být spojován s aktem kapitulace a zvolil proto postup, který veškerou vinu svaloval ve vnitropolitické rovině na Francii a Velkou Británii.

(S podivným zacházením s dokumenty měl M. Hodža velké zkušenosti. Byl současníky obviňován ze ztráty původního znění Martinské deklarace z roku 1918, která údajně sounáležitost Slovenska k Čechám časově omezovala na dobu deseti let. Ve známém textu však tato zmínka není, přestože účastníci jednání tvrdili, že byla do dokumentu zaznamenána a hlasovalo se o ní. Hodža pravděpodobně text po schůzi přepsal a upravil podle svých politických plánů.)

Lidu vzdor

Prosté obyvatelstvo Československa bylo po celých dvacet let vedeno zvláště T.G. Masarykem k obraně svrchovanosti v rovině morální i praktické. Lidové masy byly prezidentem osvoboditelem připravovány k boji za samostatnost i jeho osobním příkladem. Štíhlý kmet Masaryk se zúčastňoval všech velkých manévřů armády, jezdil na koni a působil tak dojmem velkého vojevůdce. Rovněž legionářská tradice propagovala bojeschopnost ozbrojených sil, jež byly všeobecně považovány za důležitou záruku svrchovanosti. Jednotlivci, a to v masovém měřítku, dokonce i mnozí Němci, platili dobrovolně částky na výstavbu československé armády a její vyzbrojení.

Obyvatelstvo měst se také připravovalo na moderní válku. Z vlastních prostředků si občané Československa pořizovali plynové masky, pro dospělé i děti (pro kojence a batolata vaky s filtrem), protože se v souladu s tehdejšími úvahami vojenských teoretiků předpokládalo během leteckých náletů proti zázemí masové nasazení otravných plynů. V září 1938 pak nájemníci i vlastníci bytů polepili okenní tabule křížem papírovými páskami proti nebezpečnému tříštění skla tlakovou vlnou výbuchů a připravili si prostředky pro dokonalé zatemnění, aby nepřátelské bombardéry nemohly v noci obce snadno zaměřit podle světla. Muži pak očekávali každým okamžikem vydání rozkazu k nástupu do armády.

Českoslovenští politici představitelé, kteří cítili vektorově souhlasný tlak říše a „spojenců“, ovšem váhali svolit k přílišnému posilování armády, protože se domnívali po špatných zkušenostech z částečné květnové mobilizace, nepříznivého vlivu rozsáhlých vojenských opatření na část světového veřejného mínění. Přesto se nejvyšším armádním velitelům, hlavně gen. L. Krejčímu, podařilo přimět vedení státu k souhlasu s uvedením některých jednotek,

hlavně rychlých divizí, povoláním záložníků na plné válečné počty. Od 14. září bylo obdobně připraveno i letectvo, které opustilo své stálé základny a síly rozptýlilo na záložních polních letištích, kde byly letouny dokonale zamaskovány.

Přes nesmírnou opatrnost vlády pohotovostní jednotky (jinak zvané asistenční) rozčleněné na čtyři vyzbrojené mimo jiné obrněnými prostředky v síle buď tří lehkých tanků či tančíků nebo 3–4 obrněných aut spolu s jezdeckem nebo pěchotou zasahovaly při potlačování povstání v Sudetech. Nástup československých vojenských sil byl rázný a proto úspěšný. Zaskočené vedení SdP v panice uprchlo do Německa a nechalo své prosté straníky osudu na pospas. Mezi prvními zmizel z republiky šéf strany Konrád Henlein. Dne 16. září byla strana navíc československými úřady rozpuštěna.

Napětí v zemi a zvláště v Praze se nesmírně zvýšilo. Rozhodnutí vlády vedené M. Hodžou rozšířené rozhlasem okamžitě po přijetí francouzsko-britského ultimáta vyvolalo mimořádně silné projevy občanského nesouhlasu. Jak je lidu naší země vlastní od historických dob po současnost, začal brát odpovědnost za věci veřejné do vlastních rukou.

V pražských ulicích se záhy počaly ve večerním soumraku osudového 21. září 1938 shromažďovat obrovské zástupy nespokojenců a v průvodech táhli k Hradu. Nad hlavami rozhořčeného davu se nesla hesla vyjadřující myšlenky a tužby demonstrujících, např.: „Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!“. Volání lidu po silovém vystoupení vůči požadavkům Německa bylo čím dál tím silnější. K Hradčanům, sídlu hlavy státu, napochodovaly dlouhé průvody demonstrantů rozhodnutých nevzdávat se, když politici očividně selhávali.

Oleje do ohně přilil proslov nově jmenovaného ministra propagandy Hugo Vavrečky, který se pouličním rozhlasem pokusil svou uhlazenou řečí dav uklidnit. Míra trpělivosti prostých lidí s řečením politiků tím byla právě překročena. Hněv se obrátil proti zrádcům, kteří chtěli zmrzačit vlastní stát, aby si uchovali osobní materiální výhody a postavení. Není v silách historických věd zjistit, kdo první vykřikl strašlivou myšlenku, tehdy však osvobozující, „Pryč s Benešem!“.

Dav zdánlivě nikým neusměrňovaný vzápětí protřhl chabý kordon asi 50 vojnů s puškami střežících prostor Hradu vyhrazený k soukromým účelům prezidenta republiky. Nebylo třeba ani vyrážet dveře, jak později revoluční chvíle zdramatizovali filmoví tvůrci. Bylo odemčeno a prezident byl vydán na pospas nelítostné zlobě lidu. V úderný klín se semkli převážně členové bojové družiny NSOHL. (Národně spásitelská obec husitská lidová byla malou extrémistickou novotáboritskou organizací čítající asi 200 členů, kteří usilovali o nápravu společenské morálky v souladu s romantickými představami o

středověkém nábožensko revolučním husitském hnutí, které uměle vytvořili buditelé českého národa v 19. století (Palacký a spol.). Existovala do 10. října 1938, kdy byla zakázána a její členové do jednoho zatčeni, dílem popraveni nebo uvězněni.)

Atentátníci Jan Kaštera, Miroslav Kulhaník a Karel Seitz vpadli do pokoje prezidenta a stejně jako před 320 léty čeští šlechtici Thurn a Budovec odsoudili v minutovém „lidovém božím soudu“ prezidenta republiky k trestu smrti za „obludnou velezradu“. Ortel byl vykonán neprodleně. Edvard Beneš byl vyhozen bez známek odporu z okna paláce a velmi brzy po dopadu na zem podlehl četným těžkým zraněním zejména lebky.

Důstojníci hradní stráže (ochranky v dnešním slova smyslu) teprve poté začali plnit své povinnosti, když se zprvu ukryli do bezpečí před početnou lůzou, jak později nejspíše vysvětlovali vyšetřovacím orgánům svou nepřítomnost na místě tragického činu. Po krátké potyčce a střelbě do vzduchu (stropu) strážci prezidenta přeci jenom na konec zadrželi pachatele vraždy a posléze je předali kriminalistům. Ostatní účastníci události se více méně rozprchli, protože s tak rychlým naplněním hrozeb davu z počátku demonstrace nikdo nepočítal. I když, kdo ví. Na některé otázky historická věda prostě odpověď najít nedokáže.

Státní převrat

V Praze vypukl zmatek. Zprávy o nové historicky významné defenestraci na Hradčanech se ústním podáním rychle přenesly sroceními občanů do středu města. Lid chápal tíživost okamžiků. Hitlerova armáda se chystala podle všech známek do útoku a v nejkritičtější hodině státu byl usmrčen prezident, který byl podle ústavy z roku 1920 i vrchním velitelem veškeré branné moci. Sebesilnější vojsko bez vojevůdce není nikdy silou, která vyhrává bitvy nebo aspoň klade smysluplný odpor, uvědomovali si všichni.

Československá politická elita byla zaskočena nečekaným zvratem vývoje. V jednom však měla jasno, ústava předpokládala v případě smrti prezidenta přechod jeho funkcí na vládu a jejího předsedu, tedy M. Hodžu, který se tak rázem stal nejmocnějším mužem republiky a odsunul úmysl abdikovat. Agrárníci začali ihned jednat, nejprve uvnitř strany, o způsobech smíření s Německem, ale rozvášněné davy neustále bouřící Prahou je vystrašily. Nebyli si jisti výsledkem svého usilování. V případě prozrazení návrhů Rudolfa Berana na vyhlášení stanného práva a o záměru zahájení okamžitého vyjednávání s Hitlerem ohledně podmínek podvolení se říši mohlo v případě

prozrazení skončit pro jeho zosnovatele velmi nešťastně. Nezkrotný a nepoddajný český živel, jako vždy v okamžicích páchání příkoří elitami na prostých příslušnících národa, vytrvale běsnil v ulicích.

Nebezpečí střetu se zlobou lidu nemínil podstoupit ani Hodža ani Beran a nižší funkcionáři už vůbec ne. Agrárníci proto jako první krok na zasedání vlády po atentátu na E. Beneše alespoň vyhlásili pro Prahu a všechna větší města nad 5 000 obyvatel okamžitý zákaz vycházení po 23. hodině, který byl občanům spolu se sdělením o zesnutí pana prezidenta oznámen rozhlasem.

Zároveň se ukazovalo, jak chabě byla Československá republika spojena se západními demokraciemi. V okamžiku skonu E. Beneše se nenacházela na politické scéně osoba, která by měla alespoň z poloviny tak silné vazby na Francii nebo Velkou Británii jako bývalý prezident. Ministr zahraničí Kamil Krofta byl přes veškeré své úsilí spíše historikem než politikem a bez instrukcí od E. Beneše nebyl schopen adekvátně konat. Navíc defenestrováním hlavy státu byl nesmírně zdrcen a vzpamatoval se jen zvolna.

Náčelník hlavního štábu gen. L. Krejčí se spolupracovníky nejprve telefonicky požadovali na M. Hodžovi okamžité vyhlášení všeobecné mobilizace, protože jedině její včasné provedení mělo zvrátit po atentátu na prezidenta upadající sílu a vážnost republiky navenek i uvnitř. Milan Hodža požadavek velení armády rázně odmítl. Obával se protiakce Adolfa Hitlera, který neměl být za žádnou cenu drážděn dalšími opatřeními vojenského charakteru. Když se pak generálové L. Krejčí, K. Husárek, B. Fiala a S. Bláha vydali automobilem do sídla vlády, aby osobně apelovali na předsedu vlády ohledně svých požadavků na brannou pohotovost státu, byli překvapeni přítomností oddílů pěchoty na pražských ulicích.

Po příjezdu k M. Hodžovi zjistili, že vláda nemá s vojáky ve městě pranic společného, dokonce ministři o jejich nástupu do ulic ani nevěděli. Okamžitky oboustranné bezradnosti a určitého trapného zmatení na straně nejvyšších velitelů armády netrvaly dlouho. Rozhlas vzápětí vyhlásil zprávu o ustavení Direktorია národní záchrany v čele s generálem Arnoštem Slezákem, které převzalo právě moc nad republikou a vykonává do odvolání veškeré funkce dosud spadající do kompetencí prezidenta republiky, vlády i poslanecké sněmovny. Parlament byl s okamžitou platností prohlášen za rozpuštěný a činnost politických stran za dočasně pozastavenou.

Generál Krejčí nejprve v kruhu svých nejbližších spolupracovníků vojenskou vzpouru a státní převrat ostře odsoudil a telefonicky se pokoušel zjednat nápravu. Z úřadu vlády se ovšem nikam nemohl dovolat, telefonní spojení bylo přerušeno (pučisté nejprve ovládli všechny vojenské i civilní telefonní ústředny v Praze) a navíc během asi deseti minut bylo sídlo vlády

obsazeno rotou pěšáků. Všichni přítomní politici i generálové byli zadrženi a shromážděni v zasedacím sále.

Přibližně patnáct minut po půlnoci se do budovy Kolowratského paláce dostavil osobně generál A. Slezák doprovázený tělesnou „gardou“ tvořenou 5 důstojníky v hodnosti poručíků a asi 40 muži. Ze zadržených osob nechal oddělit generály Hlavního štábu a vojenské kanceláře prezidenta republiky (gen. S. Bláha) a jednal s nimi krátce v kabinetu. Po krátkém objasnění svých záměrů získal vojenské představitele na svou stranu až na gen. S. Bláhu, který odmítal z principu podpořit nedemokratický převrat.

Po válce gen. L. Krejčí přiznal, že uchopení moci direktoriem šlo z příslušníků Hlavního štábu odpovědnost za politický vývoj, s kterým vnitřně nesouhlasili, ale nebylo v demokratickém státě úkolem generality se do něj vměšovat. Puč situaci změnil.

Arnošt Slezák jednoznačně projevil vůli postavit se veškerou mocí na odpor nepřátelům státu, protože podle jeho informací a odhadu situace není wehrmacht připravený k úspěšnému provedení velké vojenské operace mimo útoku na nepřipravenou protistranu. Jednání vojáků vyústilo v rozhodnutí vyhlásit mobilizaci, což bylo okamžitě učiněno v 5 hodin 50 minut ráno nejprve rozhlasem a později vylepováním úředních mobilizačních vyhlášek.

Sami proti přesile

Český národ přijal vývoj s tichým porozuměním. Naši Němci byli zmateni. Zákaz politických shromáždění pro české i sudetoněmecké území neumožňoval projevovat navenek pocity mas. Prezident E. Beneš nebyl příliš oblíben a v přímých volbách by nejspíše nikdy svůj úřad nezískal. Lidem byl označován za „Lišáka“ a přezdívkou poměrně přesně vystihovala jeho povahu. Obyvatelstvo se do značné míry obávalo jeho ústupnosti a sklonům k politickým obchodům, které by mohly přivést stát do velmi svízelného postavení. Jeho výrok, NIKDY NEBOJUJI, NEJSEM-LI SI JIST VÍTĚZSTVÍM, byl znám.

Ve velitelském sboru až na naprosté výjimky našel generál A. Slezák se stoupenci jednoznačnou podporu, rovněž na nižších úrovních velení pracovala armáda podle plánů. Činnost pučistů byla poměrně dobře organizovaná, přestože vzbouřenci začali na svých záměrech naplno pracovat teprve od srpna 1938. Okamžitě po převratu a vyhlášení branné pohotovosti státu se ujalo řízení země pětičlenné direktorium, které ovšem od praktického úřadování neodstavilo správní aparát ministerstev, ale nahradilo jen jejich

politické vedení. Tímto krokem se gen. A. Slezák vyhnul chaosu, který zpravidla zadusí každou příliš urputně provedenou revoluci. Pod své přímé řízení převzal rozhodování o zahraniční politice, obraně a vnitřní bezpečnosti.

A. Hitler byl vývojem v Československu zaskočen. Zjevně předpokládal, že prostřednictvím Francie a hlavně Velké Británie zastupované N. Chamberlainem přinutí E. Beneše k ústupkům bez boje a upevní tím své postavení v říši i pozice Německa v zahraničí. Změna rozložení moci v Československu ale nepůsobila chaotickým dojmem. Konsolidovaná síla armády úspěšně držela pod svou kontrolou podstatnou část sudetoněmeckých území a nejevila ani po atentátu na prezidenta známky poráženeckého rozkladu. Na setkání s N. Chamberlainem v Godesbergu 22. 9. 1938, který německému vůdci přivezl souhlas, již bezpředmětný, bývalé československé vlády s odstoupením části svého území, požadoval od Velké Británie záruku neutrality v jeho sporu s Československem pro případ omezeného násilného řešení vývoje v sudetoněmeckém prostoru. Ke svému překvapení obdržel kladnou odpověď, která mu ovšem nepomohla. Jeho plány se zbortily. Nejvíce ze všeho se A. Hitler obával spojení Československa s Ruskem, čímž by vznikl silný blok ohrožující jeho záměry. Německo na vedení války se Sovětským svazem potřebovalo ještě nejméně další dva roky příprav. V tomto směru A. Hitler Chamberlainův následný poukaz na britskou neutralitu i v takovém konfliktu považoval za krajně znepokojivou odpověď. Riziko případného boje osamocенého Německa s Ruskem nechtěl totiž nést v žádném případě.

Francouzská vláda téhož dne před půlnocí obdržela oficiální žádost nové československé moci o sdělení, jakou poskytne pomoc Československu v případném střetu s Německem. Nóta neobsahovala žádnou zmínku o ochotě vzdát se území, jejichž postoupení Německo ústy A. Hitlera požadovalo. Odpověď byla jasná jako otázka. „Francouzská vláda se necítí být jakkoliv zavázaná smluvním vztahem k režimu, který se dostal k moci nedemokratickým vývojem,“ sdělil ústně vyslanec de Lacroix gen. A. Slezákovi dne 22. 9. 1938 krátce po poledni v Kolowratském paláci.

Generál přijal odpověď bez sebemenšího pohnutí myslí patrného ve tváři, jak zachycují osobní deníky či paměti některých zúčastněných osob. Audienci okamžitě ukončil, nežádal vysvětlení, ani nepoložil doplňující otázky. Jen stroze poděkoval a vzdálil se ze sálu. De Lacroix obratem telegrafoval do Francie, že podle jeho mínění nepovažuje Československo nadále Francii a nejspíše i Velkou Británii za své spojence. Poměrně záhy si vlády obou států uvědomily, jak na jedné straně vyvázaly své země postojem k vojenskému režimu v Praze z možného zatažení do války, ale zároveň ztratily veškerý vliv na dění ve střední Evropě. Navíc zánik Československa válečným aktem byl

nyní téměř jistý. Obávaný konflikt nebyl odvrácen, naopak se stal mnohem pravděpodobnějším.

Lest nadporučíka Nováka

Za dvě hodiny po odpovědi francouzské vlády na nótu vystoupil generál Arnošt Slezák s rozhlasovým projevem k obyvatelstvu, ve kterém jej vyzval k přípravě na nadcházející válku. „Skloníme-li hlavu, nemůžeme očekávat nic jiného než ponížení srovnatelné s nejtěžším otroctvím!“ prohlásil. Zároveň vyzval občany státu, kteří nenastupovali do armády, aby okamžitě začali budovat obranná opevnění, kopat zákopy, protitankové příkopy a jinak důmyslně připravovali každou obec nebo příhodný terén k odražení nepřátelských ozbrojených sil.

Občané se za svého nového vůdce postavili. Z Němců pak hlavně sociální demokraté, ke kterým rovněž promluvil obsáhle jejich rodnou řečí. Generál A. Slezák na všechny zapůsobil projevem plným citů a odhodlání, který se tolik lišil od školometského deklamování proslovů dřívějšími politickými představiteli včetně E. Beneše. Okamžitě byla přerušena práce v podnicích a úřadech, které neplnily úkoly spojené s mobilizací a podle pokynů vyčleněných důstojníků (zpravidla ve výslužbě) vznikala improvizovaná obranná pásma.

Direktorium si rovněž uvědomilo strategickou hodnotu českomoravského prostoru pro říši. Jestliže smyslem válek byla kořist a A. Hitler své dobytelské úmysly jednoznačně ve své knize Mein Kampf vyjádřil, pak konflikt s Československem by byl nesmyslný, kdyby během něj byly zničeny zbrojní podniky, doly a závody hutního průmyslu. Všechny průmyslové objekty byly proto okamžitě na rozkaz direktoria podminovány. Podle dnešního stavu znalostí věci se jednalo vyložene o propagandistický čin vyšlý z hlavy člena direktoria napor. Nováka. Filmové a fotografické záběry záhy záměrně vypouštěné do světa neukazovaly pravý stav opatření, ale byly značně nadsazené.

Rázný postoj nové moci značně oslabil aktivitu Polska a Maďarska vůči Československu, které se již nejevilo jako snadná kořist. Rovněž bezproblémový průběh československé mobilizace značně snižoval naději na úspěch prvního úderu, ke kterému mohlo Německo nasadit jen asi 40–50 divizí, protože přes neutrální roli Francie nebylo rozumné ponechat německou hranici na západě naprosto bez ochrany. Z lovců by se mohla stát snadná kořist s nekrytými zády. A podle zásad ctěných vojenskými veliteli tehdejšího světa ač sloužili hákovému kříži, rudé nebo bílé hvězdě, bylo třeba pro

úspěšný útok dosáhnout převahy v poměru 3:1 ve prospěch útočníka. Za vyrovnanějšího poměru sil měl obránce značnou naději ofenzívu úspěšně odrazit.

Generál A. Slezák na rozdíl od A. Hitlera nebyl dobyvatelem, ale hledal pro svou zemi cestu, která by umožnila jeho národu zachovat si určitou svrchovanost, když samostatnost postavená na spojeneckých svazcích s Francií a Velkou Británií se ukázala jako iluzorní a neužitečná. Rychlá analýza vývoje v posledních dnech mu ukázala, že má jen dvě cesty skýtající naději na záchranu. Buď mohl nalézt spojence v Sovětském svazu a odvrátit tak brzké vypuknutí války nebo najít schůdnou cestu ke smíření s Německem.

Vyslanec Moskvy v Praze Sergej Alexandrovskij ovšem nepředal ve stanoveném čase do 18 hodin středoevropského času dne 23. září 1938 odpověď na nótu sovětské vládě obsahující otázku položenou ve stejném smyslu jako dříve Francii. Pomoc Stalinovy říše tak byla nejistá a nejspíše se její vůdce ještě chvíli zamýšlel držet stranou od zásahu do evropských dějin. Neúspěch sovětské pomoci španělským republikánům poukázal na určité nedostatky ruských zbraní a hlavně používané taktiky ordinované sovětskými důstojníky španělským vládním jednotkám. V roce 1938 si byl J.V. Stalin vědom své slabosti. Na druhé straně nemínil, třeba nepřímou, podporovat jakékoliv posilování říše německého diktátora. Neuplynulo ale mnoho času a sovětský komunistický vůdce naplno pocítil následky svého jednoznačně chybného rozhodnutí.

Zpráva z Říma

Jedinou silou, která se otevřeně postavila uvnitř Československa moci direktoria byli komunisté úzce spojení s Kremlem. Bez ohledu na brannou pohotovost státu začali připravovat generální stávkou na protest proti zákazu činnosti politických stran. Soudruh K. Gottwald jaksi nepostřehl, že gen. A. Slezák není demokrat E. Beneš. Během 4 hodin od vylepení komunistických letáků s výzvou k zastavení práce bylo zahájeno zatýkání členů ústředního výboru Komunistické strany Československa. Soudruzi R. Appelt, A. Zápotocký, R. Slánský a R. Korb byli jako nejhorlivější organizátoři připravované stávky odsouzeni 25. 9. 1938 stanným tribunálem (předsedou senátu byl určen direktoriem JUDr. E. Hácha) k trestu smrti a neodkladně zastřeleni. Ostatní byli poslání na 15 let do těžkého žaláře. Některým členům sekretariátu ÚV KSČ se však podařilo uprchnout a dostat se posléze do Moskvy (K. Gottwald, V. Kopecký, B. Köhler a V. Široký). Dveře k pomoci z

východu se ovšem zabouchly.

Rychlé rozdrčení organizace československých komunistů bylo ovšem pro A. Hitlera nepřehlédnutelně pozoruhodným signálem. Nový československý vůdce byl mužem činu, nebyl demokrat a neměl rád bolševiky. O pozadí poprav v Praze byl A. Hitler zpraven svými pobočníky 26. září před začátkem velitelsko štábního zaměstnání s gen. Wilhelmem Keitelem (náčelník Vrchního velení wehrmachtu – OKW), gen. Walterem von Brauchitschem a gen. Franzem Halderem o možných způsobech vojenského útoku na Československo. Německá armáda nebyla totiž plně připravena zahájit operace podle závěrů z předchozí porady konané 9. září 1938 v Norimberku, protože podle hlášení zpravodajských služeb i průzkumu narůstala síla protivníka každou hodinou. Pohraniční opevnění bylo obsazeno elitními hraničárskými pluky a probíhající mobilizací vytvářela československá armáda početné zálohy, které by mohla nasadit do protiútoku v místě průlomů opevněných pásem. Původně A. Hitler z politických důvodů zamýšlel rozdrtit Benešovo Československo do osmi dnů, ale za nové situace bylo třeba počítat s podstatně delšími lhůtami a připravit se na ně. Moment překvapení byl jednou pro vždy ztracen.

Před přijutím nového konečného velitelského zámyslu byl A. Hitler znovu vyrušen, tentokrát telefonicky, Joachimem von Ribbentropem. Německý ministr zahraničí vůdci oznámil doručení spěšné depeše z Říma. Československý vojenský atašé v Itálii gen. Klecanda požádal před půl hodinou tamní vládu o nalezení cesty ke zprostředkování přímého jednání nové československé moci představované direktoriem s vůdcem Německa.

Pravděpodobně někdy v těchto hodinách se v hlavách obou diktátorů začaly rodit myšlenky přechodu od nesmiřitelné konfrontace ke smíru a spolupráci. Je paradoxem dějin, že úspěšný a pro obyvatele Česka v konečném důsledku všeobecně příznivý proces usmíření, který po válce vedl k rozvoji myšlenek binacionálního správního a politického zřízení, přivedli na svět právě nedemokratičtí autokraté.

Historikům se ovšem dosud nepodařilo hodnověrně dokázat, jestli A. Hitler připadl na myšlenku pokusit se učinit z nejzarytějšího nepřítelů věrného spojence okamžitě po obdržení zprávy od italského ministra zahraničí Ciana, nebo až později. V každém případě jeho nahlížení na politický vývoj v Evropě doznalo změny. Nový autokratický vůdce pražské vojenské vlády s dokonale vyleštěnými holínkami a pevným výrazem ve tváři se nejevil v Hitlerových očích slabošským demokratem, s kterým nemá valného významu vyjednávat, přestože pocházel z Čech.

LIDOVÉ NOVINY

Roc. 46. Čís. zvláštní vydání

Neděle 23. září 1938 dopoledne

* Za 60 HALĚŘŮ

DIREKTORIUM PŘEVZALO VEŠKEROU MOC V ZEMI

První direktor gen. Arnost Slezák

Praha 21. září

Úřední prohlášení :

Bezprostředně po skonu prezidenta republiky ujal se řízení naší vlasti vojenské Direktorium vedené generálem Arnostem Slezákem, které převzalo na sebe veškerou moc vyhrazenou jinak prezidentu, vládě a parlamentu. Pravomoci výše jmenovaných úřadů přešly výhradně na členy Direktoria. Činnost zmíněných úřadů je do odvolání rovněž pozastavena.

V hodině nejtěžší pro národy státu je třeba jednotně se postaviti veškerému nebezpečí a sorně od našich domovů odvrátiti otrockou porobu, jež nám hrozí. První direktor gen. Arnost Slezák se veškerým svým umem zasadí o zachování svobody a svrchovanosti všech obyvatel. Nebude-li zbyti, povede národy česko-slovenské země se zbraní v ruce do boje proti všem nepřátelům. Každý buď okamžitě připraven k sebeobětování za svobodu vlasti, neboť jen takové národy mají místo na slunci, uhájí-li si nezávislost jakkoliv bolestně.

Zákony republiky zůstávají plně v platnosti. Direktorium má právo je měnit, rušit či provolávat úplně nové. První direktor A. Slezák. **D i r e k t o r i i** npor. Antoše, mjr. Dlouhý, pplk. Hofman, npor. Novák.

Převrat v Praze proběhl klidně. Bezprostředně po úmrtí E. Beneše nastoupilo do ulic vojsko poslušné gen. A. Slezákovi a zmocnilo se úřadů, pošt a vojenských objektů. Kolem půlnoci se gen. Slezák dostavil do sídla vlády a jednal tam s přítomnou generálitou. Zavázal si k poslušnosti řadu vojenských velitelů včetně náčelníka Hlavního štábu gen. L. Krejčího, který přivítal návrh na vyhlášení nejvyšší bojové pohotovosti vojska a ihned vydal příslušné rozkazy podřízeným. Ráno pak proběhlo převzetí moci Direktoriem na ministerstvech. Poslanci parlamentu a členové stávající vlády byli zatčeni. Dopoledne promluvil gen. Slezák v rozhlase k lidu a vyzval ho k neústupnému boji, vypukne-li válka. Státní převrat nesouvisí se skonem prezidenta. Podle neověřených zpráv vyjednává Direktorium o vojenské pomoci s Francií a Sovětským svazem. Dopoledne byla pozastavena činnost politických stran. Následující vydání přinese další zprávy.

Prezident republiky Dr. Edvard Beneš zemřel dne 21. září asi o půl desáté večer náhlou smrtí na nádvoří Pražského hradu. Čest jeho památce. Podrobnosti na str. 2.

MOBILISACE

Hlavní velitelství na základě pokynu nové státní moci ustavené v Praze od večera dne 21. září nařídilo podle branného zákona povolání všech důstojníků, rotmistrů a mužstva v záloze, kteří dosáhli věku 40 let a všichni mladší, do činné služby. Opatření platí pro celé území státu. Odepření nástupu do vojska bude se streat s nejvyšší přísností.

Praha 22. září

Podle sdělení informačního orgánu direktoria probíhá nástup záložníků do armády spóřádně. Mužstvo opatřené výstrojí a výzbrojí je ihned dirigováno do pozic proti nepříteli a připravováno podle předem zpracovaných plánů k boji. Veškeré obyvatelstvo přijalo zprávy o událostech v Praze s ulehčením a je morálně připraveno přinést svobodě národa oběti nejvyšší.

Francie protestuje

Pariž 22. září

Zpravodaj pařížský sděluje, že vláda francouzská vyjádřila krajní rozhořčení nad událostmi seběhlými v Československu a žádá ústy předsedy vlády okamžité obnovení ústavního pořádku v naší zemi. Daladier vyjádřil rovněž nad skonem prezidenta Beneše hlubokou lítost.

Státní převrat v roce 1938 byl obyvatelstvu oznamován rozhlasem a prostřednictvím zvláštních vydání deníků. Zde na ukázkou dopolední vydání Lidových novin. Cena výtisku byla snížena o 20 haléřů, aby si je mohlo zakoupit i méně majetné obyvatelstvo a historické události se neodehrávaly za jeho informačním obzorem.

Fotografie podminovaných továren se podle názoru některých historiků staly v září 1938 jednou z nejdůležitějších zbraní direktoria, mocnější než pohraniční pevnosti i útočná vozba dohromady. Direktor pro informace a propagandu nadporučík Novák se projevil jako jeden z nejúspěšnějších průkopníků moderní (dez)informační války. Právě na jeho rozkaz byly pořízeny, rozmnoženy a bezodkladně letecky do Německa, Francie, Itálie a Anglie dopraveny desítky fotografií a filmových záběrů průmyslových provozů připravených k destrukcím. Značná část československých závodů byla ovšem ve skutečnosti jen počmárána nápisy Miny! Podminováno! apod. Na přípravu rozsáhlých trhacích prací nebyl čas a ani dostatek ekrazitu.

Republika povstala z trosek monarchie

Každá úspěšná revoluce nese v sobě velmi životaschopný zárodek budoucího sváru. Strůjci úspěšného převratu totiž i nadále bojují veškerou silou proti právě přemoženému zlořádu, přestože jeho představitele právě odstavili od moci. Nevěnují patřičnou pozornost úkolům, které nastoluje nová doba jimi zrozená a svou prezíravostí k nim vytvářejí vlastním přičiněním podhoubí pro převrat nadcházející.

Wenzel Jaksch

Od událostí zachycených v úvodní části publikace vedou dějinami kořeny až do období nešťastné světové války 1914–1918 a některé i hlouběji. Pro pochopení příčin přechodu od parlamentní demokracie k autoritativnímu řízení společnosti na konci roku 1938 je třeba se seznámit s předcházející dvacetiletou, mnohdy vnitřně nesouladnou, epochou Československé republiky.

Rozluka s Habsburky

Čechoslovakisté vysvětlovali po roce 1918 rozpad Rakouska-Uherska jako samozřejmý zánik nedokonalého státního útvaru. Na počátku velké světové války v létě 1914 nebylo české obyvatelstvo habsburského mocnářství ovšem vůbec nakloněno tak ráznému politickému řešení. Navíc Němci žijící na území Čech a Moravy pochopitelně o něčem podobném ani neuvažovali. Češi a Moravané přirozeně projevovali nechuť k válce, nikoliv však v poloze vyložené protirakouské, ale především v rovině lidské. Nebylo mnoho mužů původem z prostého lidu, kteří by šli na bojiště vstříc možné smrti s radostným úsměvem na rtech. Odpor k službě v poli se projevoval na území Česka především jako určitý stupeň morálního posuzování válečného dění. Rakousko-Uhersko bylo mezi českým obyvatelstvem vnímáno spíše jako útočník zneužívající své velmocenské postavení. I nevzdělaný podruh chápal, že malé Srbsko nemůže být skutečně vážným soupeřem říše Habsburků a válka s ním není nejvhodnějším řešením sporu.

Nejinak přistupovali ke své politické činnosti i čeští představitelé. S obecně

uznávanou myšlenkou na nápravu společenských poměrů výhradně v rámci Rakousko-Uherska nesouhlasil vlastně jen T.G. Masaryk, který v prosinci 1914 odjel mimo habsburské panství, aby ze zahraničí vedl odboj proti monarchii. Následujících dvanáct měsíců pracoval samostatně. Teprve na sklonku roku 1915 ho do Paříže přijel podpořit Edvard Beneš. K dvojici Čechů se připojil záhy i slovenský astronom a letec Milan Rastislav Štefánik (Zabil se při letecké havárii 4. května 1919 při návratu do vlasti.)

Trojice pozdějších zakladatelů státu pak spolupracovala na dálku. Masaryk působil hlavně v Rusku a v USA ve prospěch rázné rozluky Slovanů s Rakouskem i Uherskem.

Čeští vojáci v řadách c. a k. armády sloužili císaři pánu velmi spolehlivě. Na žádném z úseků fronty vojáci české národnosti neodhazovali zbraně dřív, než jejich němečtí nebo maďarští spolubojovníci. Teprve po válce čechoslovakistická propaganda tvrdila, že se vzdaly celé jednotky např. 28. pluk. Zkoumáním historických pramenů, zvláště hlášení 195. ruského pěšího pluku ukazuje, že velký počet českých vojáků zajatých v tomto boji z počátku dubna 1915 byl způsoben taktickým vítězstvím Rusů, nikoliv zradou Čechů ze zmíněného vojenského útvaru – viz Kručinin Aleksandr: Očerky istoriji Orovajskogo polka (1811–1920).

Císařsko-královská armáda Františka Josefa I. nevedla zpočátku válku příliš úspěšně. Srbsko se úspěšně bránilo. Rovněž po velkých úvodních bitvách na frontě proti Rusku habsburská armáda převážně ustupovala a carské zajatecké tábory se plnily desítkami tisíc rakousko-uherských vojáků. Příliv zajatců pochopitelně pokračoval i v době, kdy Rusové v roce 1915 prohrávali a velmi zesílil o další rok později po úspěšné ruské Brusilovově ofenzivě (červen 1916).

Válka Rakouska s Itálií na jihu (Srbsko bylo dobyto již v roce 1915) byla vedena velmi pozičně a čára fronty se až do podzimu 1917 neposunula daleko od hranic. Teprve poté se začaly plnit italské zajatecké tábory vojáky českého původu (ale i Rakušáky), protože v jinak úspěšných útočných operacích se části jednotek rakousko-uherské armády dostávaly do obklíčení a byly zajímány.

Masaryk agituje

V zajetí panovaly velmi tvrdé poměry. Zvláště v Rusku. Jídlo na přesunu do táborů umístěných až v Asii (Taškent např.) bylo vydáváno v lepším případě ob den. Trochu polévky jindy bochník chleba pro deset mužů, nic víc. Vši,

tyfus, hlad a tvrdé zacházení (bičování) byly běžným projevem života v táborech řízených Rusy. Zajímavé je, že poštovní služba umožňovala zajatcům odesílat svým blízkým domů korespondenční listy a též dopisy. Dokonce peníze chodily, sice podle podivných přepočtů, z carské říše do Čech a i opačným směrem. Itálie zacházela se zajatci příznivěji.

Domácí odboj proti Rakousku byl veden výlučně politickými prostředky. Nedosáhl žádného pokroku ani velkého uznání v zahraničí. Navíc Karel Kramář, který vypracoval plán na zřízení českého carství pod ochranou Ruské říše (jeho manželka byla ruské národnosti) byl spolu s Aloisem Rašínem, spolupracovníkem Beneše, odsouzen za vlastizradu k trestu smrti. Zachránil je oba náhodný skon původce světové konfliktu císaře Františka Josefa I. Následník na trůně, císař Karel I., oba amnestoval a mohli se vrátit do politického života. Výsledkem jejich činnosti i konání ostatních straníků bylo ovšem jen vytvoření Českého svazu, který sdružoval české politické síly. Svaz se vlastně postavil proti Masarykovým snahám o samostatný stát. V lednu 1917 oznámil Český svaz dopisem rakouské vládě, že národ český vidí svou budoucnost jen pod žezlem Habsburků. Brzy však tito představitelé české politické scény museli své názory pod tlakem událostí změnit.

T. G. Masaryk si uvědomoval, že v zajateckých táborech se nachází velká síla mužů českého a slovenského původu. Připadl na myšlenku zřídit z nich početné vojenské jednotky, které by po boku vojsk mocností Dohody bojovaly na frontě proti rakouskému i německému císařství.

Masarykův nábor se však setkával jen s vlažnou odezvou. V ruských lágrech se z celkového počtu až 250 000 mužů české a slovenské národnosti (těch bylo v tomto počtu asi 30 000) přihlásilo do vojenských oddílů k boji za samostatný československý stát (dobový výraz používaný tehdy Masarykem a jeho přívrženci) jen 30 900 Čechů a pouhých 600 Slováků. Ze zajatců se tak Masarykovi přidalo 12,6 % vojáků rakouské armády česko-slovenského původu. V Itálii měla Masarykova myšlenka větší úspěch. Do vojska, které mělo bojovat na straně Dohody vstoupilo 16 000 mužů ze 100 000 zajatců, tedy celých 16 %. Jednotky ve Francii složené však nikoliv ze zajatců, ale z osob žijících trvale mimo území Rakouska-Uherska, byly mnohem méně početné. Z uvedených čísel je patrné, že prostí Češi a Slováci o vlastní stát příliš neusilovali, spíše vyčkávali vývoje věcí příštích a toužebně očekávali konec války a návrat z vojny domů.

Československo na druhý pokus

Revoluce z března 1917 odstavila v Rusku od moci dynastii Romanovců, car Nikolaj II. byl uvězněn s celou rodinou. Příklad rázného převratu v Petrohradě zapůsobil na české obyvatelstvo a následně částečně vynuceně i na české domácí politiky. Panovník již náhle nebyl prostými poddanými vnímán jako nedotknutelná osoba a všeobecně přijímaný svorník státního zřízení, ale za osobu, která je vina veškerými neduhy společnosti. Čeští domácí politici tak museli chtít nechtít poupravit své názory na státoprávní uspořádání země, aby si zachovali vliv na budoucí voliče. Náhle jim myšlenka na samostatný stát již nebyla úplně cizí.

Zlom v přístupu představitelů dohodových mocností k Masarykově snaze vybudovat nezávislý národní stát nastal až po bitvě u Zborova na Ukrajině počátkem července 1917. Československá střelecká brigáda sestávající se ze tří pluků, celkem se sedmi prapory (celkem 3 500 mužů), zaútočila dle rozkazu ruského velení v rámci plánované ofenzívy na pozice rakouské armády. Prudká zteč českých dobrovolníků neočekávaně prolomila frontu a pomohla i finské divizi na severu ke splnění jejího úkolu. (Další finská divize bojovala na jih od Čechů. Sounáležitost legionářských bojovníků s tímto severským národem, tehdy rovněž pod cizí carskou mocí, významně ovlivnila vývoj vztahů Česka s Finy o dvě desetiletí později.)

Ruské oddíly, morálně rozložené agitací bolševiků proti válce, v ofenzívě neuspěly. Postup Čechů o 5,5 km do rakouských pozic byl považován za projev mimořádných vojenských schopností a statečnosti, neboť zvláště na západní frontě ve Francii dosahovaly celé armády sestavené z desítek divizí za útoků mnohem skromnějších územních zisků. T.G. Masaryk ihned zosnoval plány na přesun československých oddílů z Ruska do Francie. Ovšem rozklad ruského státu po jarní revoluci jej neumožnil uskutečnit. Záměr Masaryka a Francouzů pak úplně ztroskotat na konečném vítězství bolševiků vedených Leninem v další ruské (listopadové) revoluci, tentokrát již socialistické. Postupně však v roce 1918 vojenská síla našeho zahraničního vojska rostla a stala se nezanedbatelnou. Plány na vojenské využití legionářů v Rusku a v Itálii se staly součástí záměrů nejvyšších velitelů ozbrojených sil dohodových mocností.

Přestože Německo ani Rakousko-Uhersko neutrpěly v letech 1917 i do léta 1918 zásadní bojové neúspěchy na frontách, začala se povážlivě zhoršovat hospodářská situace obou monarchií. Odčerpávání pracovních sil ve prospěch armád v poli, rovněž tak využívání uhlí a jiných surovin pro účely výhradně vojenské, způsobovalo obrovské zásobovací potíže. Obyčejní obyvatelé Německa i Habsburské říše trpěli nedostatkem všeho druhu. Podvýživa dělnictva a nemajetných vrstev byla rozsáhlým jevem.